

RIZIKÓMAGATARTÁS AZ ISKOLÁSKORÚAK KÖRÉBEN

Az Infojegyzet az iskoláskorúak dohányzási, alkohol- és drogfogyasztási szokásait mutatja be, nemzetközi adatok alapján.

- A rizikómagatartások iskoláskorúak körében való elterjedtségéről két nemzetközi, országosan reprezentatív adatfelvételre épülő kutatás - a HBSC és az ESPAD - is információval szolgál.
- Az ESPAD-vizsgálat szerint a dohányzás és az alkoholfogyasztás terén a magyar diákok jóval érintettebbek, mint az európai átlag.
- A drogfogyasztást illetően a magyar tanulók eredményei nagyon hasonlóak a nemzetközi átlaghoz.
- A dizájn drogok prevalenciáját valószínűleg a HBSC- és az ESPAD-kutatás is alulbecsüli. Ahhoz, hogy a szerek elterjedtségéről megbízható információink legyenek, további kutatások szükségesek.
- A HBSC-vizsgálat a rizikómagatartásokat illetően közös jellemzőket is feltárt:
 - A szakiskolában és szakmunkásképzőben tanulók dohányzásban, szélsőséges alkoholfogyasztásban valamint szerhasználatban való érintettsége is nagyobb, mint az érettségít adó képzésben részt vevő társaiké.
 - A kortársnyomás hatása mindhárom rizikómagatartás terén tetten érhető.
 - A dohányzás, valamint az alkohol kipróbálásának életkora jellemzően a 14. életév.

A **drog** szó számos kontextusban használt fogalom, mely **különböző jelentéstartalmakat hordoz**. Míg az orvoslásban a betegségek megelőzésére illetve gyógyítására alkalmas anyagokat nevezzük drognak, addig a gyógyszerteremben az egyes szövetek vagy szervezetek biokémiai vagy fiziológiai folyamatait megváltoztató kémiai anyagokat értjük alatta. **Köznyelvi használata során leginkább a pszichoaktív drogot** – vagyis az elmére és az agyi folyamatokra hatással lévő anyagokat – még szűkebb értelemben az illegális drogot **jelöli**. A kábítószer az illegális drogok – opiátok, stimulánsok, hallucinogének, kannabisz és származékai – gyűjtőneve. A drog kifejezés olyan legális, élelmiszer-típusú anyagok esetében is bevett, melyek pszichoaktív hatásúak, így az alkoholra, a dohányra és a koffeinre is szokás droként reflektálni. **Összefoglalóan bármely legális és illegális, tudatmódosításra alkalmas anyagot – legyen az természetes vagy mesterséges – értjük alatta** ([Drog Fókuszpont – Fogalomtár](#)).

Jelen Infojegyzet – több felhasznált szakirodalommal összhangban – szűken értelmezve, **a köznapi szóhasználathoz közelítve használja a drog kifejezést**, az illegális valamint a visszaélészerűen fogyasztott legális drogot (pl. gyógyszer alkohollal való bevétele) értve alatta. Az Infojegyzet összefoglalóan rizikómagatartásként hivatkozik a dohányzásra, alkohol- valamint drogfogyasztásra, míg szerhasználat alatt kizárólag a drogfogyasztást érti.

RIZIKÓMAGATARTÁSOK ELTERJEDTSÉGE

Magyarország két olyan nemzetközi felmérésben is részt vesz, melyek iskoláskorúak körében mérik a rizikómagatartások elterjedtségét. Az egyik az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben megvalósuló, **az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása (HBSC)** elnevezésű kutatás. Ebben Magyarország az 1985/86-os tanév óta vesz részt, az adatfelvételre négyévente kerül sor. Az utolsó adatfelvételi hullám **2014-ben volt, a kérdőívet 5., 7., 9., illetve 11. évfolyamos tanulók töltötték ki**. A HBSC hálózatnak jelenleg 43 európai és észak-amerikai ország a tagja.

A másik nemzetközi felmérés az **Európai iskolavizsgálat a fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól (ESPAD)**, melyben Magyarország a kezdetektől, 1995 óta vesz részt. A felmérést négyévente végzik, utoljára **2015-ben** került rá sor. **Az ESPAD az adott évben 16. életévüket betöltő** (9. és 10. évfolyamos), nappali tagozatos, normál iskolai képzésben tanuló **diákokat vizsgálja**. A legutóbbi felmérésben 35 európai ország vett részt.

A két kutatás tehát más célcsoportot vizsgál, így a kapott eredmények sem azonosak. Az Infojegyzetben a HBSC-kutatás eredményeit ismertettük részletesen, az ESPAD-vizsgálatot az eredmények nemzetközi összehasonlításához, illetve az időbeli trendek bemutatásához használjuk.

Dohányzási szokások

A 2014-es HBSC-kutatás (Arnold, 2016a) eredményei szerint a diákok 36,2 százaléka próbálta már ki a dohányzást (életprevalencia-érték), 21,9 százalékuk pedig az adatfelvételt megelőző 30 napban is dohányzott (havi prevalencia-érték). A jelenleg dohányzó diákok 58,1 százaléka naponta rágyújt, további 19 százalékuk pedig hetente legalább egyszer, de nem minden nap. A fiúk és a lányok dohányzásban való érintettsége hasonló.

A dohányzás élet- valamint havi prevalencia-értékében is jelentős csökkenés figyelhető meg a 2010-es HBSC-kutatás eredményeihez képest. Ezt a kedvező trendet több tényező is indokolhatja. Lehet módszertani oka, ugyanakkor a dohányzás visszaszorítására irányuló kormányzati intézkedések is szerepet játszhatnak, bár hatásuk nehezen mérhető.

Az ESPAD-kutatás adatai szerint a magyar fiatalok körében mind a dohányzás életprevalencia-értéke, mind a havi prevalencia-értéke jóval magasabb, mint az európai átlag. A dohányzást kipróbálók ará-

nya 1995 és 2003 között nőtt, majd ezt követően csökkenő tendenciát mutat (ESPAD – Country-specific trends).

Alkoholfogyasztási szokások

A HBSC-kutatás (Arnold, 2016b) rámutat, hogy a diákok 66 százaléka fogyasztott már alkoholt, 44,3 százalékuk a megelőző hónapban is. Az alkoholt jelenleg fogyasztó diákok közel fele (47,6%) ritkán, negyedük hetente, további negyedük havonta, 3,3 százalékuk pedig naponta iszik.

A serdülőkori szélsőséges alkoholfogyasztás különös figyelmet igényel, mivel a későbbi problémás ivás, valamint a drogfogyasztás esélyét is növeli. A kutatás ezt a jelenséget két mutatóval, a részegség és a nagyivás gyakoriságával mérte. Utóbbi akkor áll fenn, ha a diák egy alkalommal öt vagy több italt fogyasztott (egy itálnak minősül pl. 1 dl bor vagy 30 ml rövidital). A tanulók 41,9 százaléka volt már részeg, 14,3 százalékukra pedig jellemző a nagyivás. Arnold (2016b) ugyanakkor felhívja rá a figyelmet, hogy a nagyivásra vonatkozó kérdés értelmezése valószínűleg problémát jelentett a diákok számára, így ezt az eredményt óvatosan kell értelmezni. Az alkoholfogyasztási szokásokban a két nem között jelentős különbségek tapasztalhatók: a fiúk szignifikánsan nagyobb arányban fogyasztanak alkoholt és körükben a szélsőséges alkoholfogyasztás is jellemzőbb.

Az ESPAD-eredmények az alkoholfogyasztást illetően is kedvezőtlenebb képet mutatnak a

1. ábra:

Forrás: Infoszolg/Németh-Költő (2016). Piktogram: Noun Project.

magyar fiatalokról az európai átlagnál: az alkoholt kipróbálók, az utóbbi 30 napban fogyasztók és ugyanezen időszakban rohamivók (a HBSC nagyívás kategóriájához hasonló fogalom) aránya is jelentősen meghaladja a nemzetközi átlagot.

Míg 1995 és 2015 között az országok többségében csökkent az alkoholfogyasztás életprevalencia-értéke, addig Magyarországon – Bulgáriához, Ciprushoz, Csehországhoz, a Feröer szigetekhez és Szlovéniához hasonlóan – változatlan maradt ([ESPAD – Country-specific trends](#)).

Drogfogyasztási szokások

A HBSC-kutatás ([Arnold, 2016c](#)) a drogfogyasztást csak a 9. és 11. évfolyamos diákok körében mérte. Az eredmények szerint a tanulóknál közel negyede (23,1%) próbált már ki valamilyen drogot (illegális és/vagy legális visszaélészerűen használt szert). A legnépszerűbb szer a kannabisz, a kábítószerpiacot 2010 óta nagyban átalakító dizájner drogokat – más néven újfajta pszichoaktív szerek (űpsz) – a diákok 4,5 százaléka használta már. Az egyes szereket kipróbálók arányát a 3. ábra szemlélteti (4. oldal).

A drogot már fogyasztott tanulóknál jórészt kipróbálásról van szó, hiszen 48,5 százalékuk 1-2 napon használt drogot. Ezt az értéket azonban a rendszeres szerhasználók (30 vagy több napon drogot használók) kategóriája követi 21,6 százalékkal. E csoport esetében nagy a problémás szerhasználat kialakulásának esélye. A drogfogyasztási szokásokban is jelentkeznek nemi különbségek: a visszaélészerű gyógyszerhasználat a lányok, míg a tiltott szerhasználat a fiúk körében magasabb.

A 2014-es HBSC-kutatás 2010-hez képest jelentős, 25 százalékos csökkenésről számol be a drogfogyasztás prevalenciáját illetően. Ezt a nagyarányú visszaesést a szerző több okra vezeti vissza:

- Megváltoztak a kutatás kérdései, ami befolyásolhatja a kapott eredményeket, azonban valószínűleg ez a hatás nem jelentős.

- A dizájner drogokra vonatkozó adatok érvényessége kérdéses. A lefoglalási adatok és a kezelés-ellátás adatai azt mutatják, hogy 2010 óta a klasszikus szerhasználat csökkent, azonban az űpszok terjedőben vannak. Így az erre a szercsoportra vonatkozó adatok valószínűleg alulbecsültek, ebből következően az összesített drogoprevalencia adatok is alacsonyabbak lehetnek a valóságnál. A dizájner drogok piacán bekövetkező gyors változások (szerek összetétele, neve) illetve a szleng nevek sokfélesége nehezen mérhetővé teszi e szerek elterjedtségét.

Az [ESPAD-kutatás](#) alapján a különböző drogok magyar diákok körében mért életprevalenciája hasonló az európai átlaghoz, kivéve a kannabiszt kipróbálók arányát, mely enyhén elmarad attól.

A [TASZ](#) szerint a dizájner drogok prevalenciáját az [ESPAD-kutatás](#) is alulbecsüli. Ennek hátterében egyrészt az állhat, hogy:

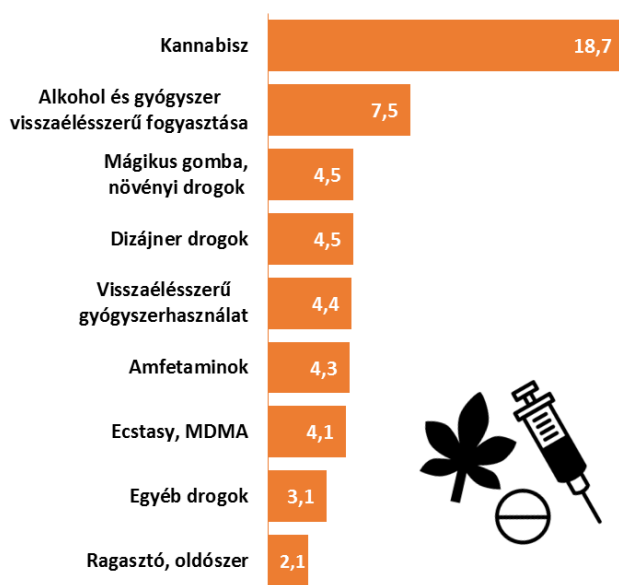
2. ábra:

Forrás: [Infoszolg/The 2015 ESPAD Report](#). Piktogram: [Noun Project](#).

- **A diákok valójában nincsenek tisztában azzal, hogy mit fogyasztanak**, pl. a bio vagy herbál nevű úpszokról inkább gyógynövényre vagy kannabiszra asszociálnak.
- **A dizájner drogok használata inkább a 14 éves vagy annál fiatalabb iskolásokra jellemző, akikre a vizsgálat nem terjedt ki.** Erre a 2014-től terjedőben lévő, úpszok okozta iskolai rosszullétek engednek következtetni, melyek főként ebben a korosztályban jelentkeznek.

3. ábra: Az egyes drogokat kipróbáló diákok aránya (%)
HBSC, 2014

Forrás: *Infoszolg/Arnold (2016c:78).*
Piktogram: *Noun Project.*

Az adatok bizonytalansága indokolja, hogy e jelenséget más kutatási eredmények felől is megközelítsük. A dizájner drogok kapcsán a média elharapódzó vidéki használatról számolt be a fiatalok körében (pl. [Földes, 2015](#); [Földes, 2016](#)), ugyanakkor a tudományos kritériumoknak megfelelő adatgyűjtés, helyzetleírás sokáig nem állt rendelkezésre. Ezen kívánt változtatni **egy hátrányos helyzetű járás szegregátumaiban végzett feltáró terepkutatás (Szécsi – Sik, 2016)**, mely vizsgálat nem reprezentatív, de a probléma megismerésének fontos első lépése.

A vizsgált területeken a fiatalok körében elterjedt a dizájner drogok használata, a kutatás tapasztalatai szerint **50 százalékuk használ valamilyen úpszot, már 12-13 éves kortól.** A dizájner drogokhoz a dílereknél könnyű hozzájutni, illetve a saját gyártású drog is gyakori. **A fiatalok szerhasználata sem a szülők, sem pedig a tanárok vagy az iskolaigazgató előtt nem titok,** az iskolai fogyasztásról is tudnak. Emellett a fiatalabb gyerekek is szembesülnek az idősebbek drogozásával, a kilenc-tíz évesek is ismerik a szerek nevét, kinézetét, hatását. **A járásban nem működik droghasználattal kapcsolatos segítő hely,** ennek is tulajdonítható, hogy a lehetséges segítő módszereket illetően a teljes közösségben nagy a tudatlanság. A kutatók azonnali beavatkozást, valamint további, a téma mélyebb megismerését szolgáló kutatásokat sürgetnek.

Források:

- [ESPAD Report 2015](#). Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs – EMCDDA, 2016.
- Németh Ágnes - Költő András (szerk.): [Egészség és egészségmagatartás iskoláskorban 2014](#) – Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet, 2016.
 - Arnold Petra (2016a): Dohányzási szokások. pp. 47-57.
 - Arnold Petra (2016b): Alkoholfogyasztási szokások. pp.58-72.
 - Arnold Petra (2016c): Drogfogyasztási szokások. pp. 73-86.
- Szécsi Judit - Sik Dorka: Szerhasználat egy hátrányos helyzetű járás szegregátumaiban – [Esély 2016/2](#), pp. 115-131.

Készítette: Holle Alexandra
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486